

<https://doi.org/10.15407/np.75.261>

УДК 027(477):025.5:316.77]:355.48((470+571):477)“2014/...”

Олена Ауліна,

кандидат політичних наук, старший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: elena_aulina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7988-4974>

РОЛЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БІБЛІОТЕК ЯК ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті досліджується специфіка бібліотечно-інформаційної діяльності під час російсько-української війни. Визначено, що роль бібліотечних установ у соціальних комунікаціях в умовах російсько-української війни є надзвичайно важливою. Показано, що бібліотеки в кризові моменти виконують не лише традиційні функції, але й адаптуються до нових реалій, ставши активними учасниками в підтримці морального духу нації, в боротьбі з дезінформацією, а також у збереженні культурної спадщини. Післявоєнне відновлення бібліотечної інфраструктури та розширення її функцій, зокрема через цифровізацію та співпрацю з міжнародними партнерами, забезпечить не лише відновлення національної стійкості, а й інтеграцію України в європейський інформаційний простір. Запропоновано заходи з відновлення бібліотечної інфраструктури у післявоєнний період. Виходячи із завдань дослідження, використовувались системно-функціональний аналіз і системно-цільовий підхід. Згідно із завданнями дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Метод аналізу і синтезу, контент-аналіз, порівняльно-історичний метод, кейс-метод і метод системного аналізу.

Ключові слова: бібліотечні центри, соціальні комунікації, бібліотечна інфраструктура, кейс-стаді.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному світі соціальні комунікації набувають особливого значення в умовах кризових ситуацій, зокрема збройних конфліктів, гуманітарних катастроф та інформаційних війн. Вони є ключовим чинником

збереження суспільної стабільності, мобілізації громадянського суспільства, підтримки соціальної згуртованості та забезпечення доступу до достовірної інформації. У цьому контексті особливу роль відіграють бібліотеки як багатофункціональні інституції, що поєднують функції збереження культурної спадщини, комунікаційного майданчика та інформаційного провайдера. Російсько-українська війна, яка триває з 2014 р. і набула повномасштабного характеру з лютого 2022 р., кардинально змінила інформаційний ландшафт України. У нових умовах бібліотеки змушені були трансформувати свою діяльність, адаптуючись до викликів воєнного часу. З одного боку, вони стали безпечними просторами для громади, з іншого – осередками спротиву інформаційній агресії, платформами для волонтерських ініціатив і центрів психоемоційної підтримки населення. Отже, бібліотеки не лише зберегли свою функціональність, але й значно розширили спектр соціальних комунікацій у відповідь на потреби суспільства. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення нових соціальних функцій бібліотек в умовах війни, аналізу їх ролі у підтримці інформаційної безпеки, громадянської активності та соціальної згуртованості. З огляду на зростання значення недержавних комунікаційних структур у забезпеченні стійкості суспільства, дослідження діяльності українських бібліотек є важливим внеском у розвиток наукового дискурсу про соціальні комунікації в умовах кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному бібліотекознавстві дослідженням соціальних комунікацій у бібліотечній сфері та ролі бібліотечних установ у кризові періоди присвятили свої роботи такі вітчизняні науковці як, В. Горовий, А. Потіха [2], Л. Лагута [9], Т. Биркович [10], Л. Шум [4], Н. Капустянська [13], М. Бабич [6], Л. Кухар [8], В. Журжій [14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність окремих досліджень, комплексне осмислення ролі українських бібліотек як активних агентів соціальних комунікацій у період війни залишається недостатнім. Особливо актуальними є аспекти цифрових трансформацій, формування національних наративів, а також ролі бібліотек як комунікативних центрів в умовах російсько-української війни.

Мета статті: дослідити специфіку функціонування вітчизняних бібліотек як центрів соціальної комунікації під час російсько-української війни. Завдання дослідження: виявити основні напрями діяльності бібліотек в умовах війни; визначити роль бібліотек у підтримці громадян, зокрема внутрішньо переміщених осіб; проаналізувати нові форми комунікації, що виникли у бібліотечному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Ранок 24 лютого 2022 р. став поворотним моментом в історії України, зокрема це торкнулося й бібліотечної сфери. Війна не лише змінила соціальну ситуацію в країні, а й радикально змістила пріоритети в роботі бібліотек. Бібліотечні установи були змушені переосмислити свої функції та адаптуватися до нових реалій. Однією з основних змін стало збільшення гуманітарного навантаження бібліотек, оскільки вони стали центрами допомоги для громадян, що потерпають від війни, а також місцями безпеки для внутрішньо переміщених осіб. Сьогодні бібліотеки не лише надають доступ до книжкових та інших інформаційних ресурсів, але й стають важливими осередками для психологічної підтримки та реабілітації. Наприклад, у багатьох містах, таких як Київ та Львів, бібліотеки стали «пунктами незламності», де пропонували укриття, безкоштовний доступ до інтернету та електричної енергії, а також інформаційні та послуги консультування для осіб, що постраждали від війни [1].

Українські бібліотеки адаптували свої функції до нових умов воєнного часу. Наприклад, вони стали центрами збереження культурної спадщини, вилучаючи антиукраїнську літературу та зберігаючи національні фонди. Крім того, в них проводиться активна робота з інформування громадськості про актуальні події, надається психологічна підтримка та організовуються волонтерські ініціативи, такі як плетіння маскувальних сіток та збір коштів для ЗСУ [2, с. 63]. У відповідь на виклики війни бібліотеки активно впроваджують цифрові технології та дистанційні послуги. Вони створюють онлайн-сервіси, такі як «Віртуальна довідка», що дає змогу користувачам отримувати необхідну інформацію дистанційно. Одним із найбільших викликів для бібліотек стала необхідність цифрової трансформації. У зв'язку з обмеженням фізичного доступу до бібліотек через військові дії або небезпеку в прифронтових зонах

багато бібліотек впровадили дистанційне обслуговування своїх користувачів. Це включало створення онлайн-платформ, віртуальних бібліотек, а також цифрових архівів та баз даних, доступних через інтернет. Бібліотеки активно почали пропонувати дистанційні консультації та онлайн-заняття. Бібліотекарі проводили онлайн-лекції, навчання з медіаграмотності, а також інформаційні вебінари, спрямовані на підвищення обізнаності громадян щодо прав людини, юридичних аспектів війни, а також допомоги у надзвичайних ситуаціях. Цифровізація не лише забезпечила продовження діяльності бібліотек, але й дала змогу розширити аудиторію користувачів, які через переселення або мобільність могли дистанційно отримати доступ до культурних та інформаційних ресурсів [3].

На прифронтових і тимчасово окупованих територіях (ТОТ) бібліотеки зазнали значних труднощів, але залишалися важливими осередками боротьби за інформаційний простір. В умовах обмеженого доступу до інформації українські бібліотеки стали місцями опору інформаційній агресії з боку Росії. Вони активно підтримували моральний дух місцевих жителів, надаючи їм правдиву інформацію про події в Україні та світі. Бібліотеки, що залишалися під контролем української влади, зберігали свою незалежність від російської пропаганди та поширювали правдиву інформацію про наслідки російського вторгнення. На ТОТ, де бібліотеки зазнавали обмежень і навіть знищення, залишалась певна частина інформаційної роботи – через можливості соцмереж та обмежену доступність цифрових ресурсів такі бібліотеки намагалися бути каналами збереження та передачі національної ідентичності та правди про події, що відбуваються [4].

Тобто бібліотечна сфера України в умовах війни зазнала значних трансформацій. У результаті бібліотечні установи не лише адаптувались до нових викликів, але й змогли взяти на себе нові важливі функції: збереження культурної спадщини, інформування громадськості, надання психологічної підтримки та дистанційних послуг. Навіть у складних умовах війни вони не втратили своєї ролі як центри культури, освіти та інформації, зберігаючи зв'язок із суспільством і підтримуючи його в складні часи.

У часи війни бібліотеки стають не лише інформаційними та культурними центрами, але й важливими осередками психоемо-

ційної підтримки населення. Війна приносить численні психологічні травми, стрес, депресію, і тому багато бібліотек почали активно впроваджувати бібліотерапію – метод, що передбачає використання книг для лікування психічних розладів. Бібліотерапія стала важливим інструментом для допомоги людям, що пережили травми війни, або тим, хто потребує емоційної підтримки в умовах стресу. Бібліотеки організовують психологічні тренінги та зустрічі, спрямовані на полегшення стресу і подолання посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Вони працюють у партнерстві з психологами та психотерапевтами для проведення групових та індивідуальних консультацій. Програмами бібліотерапії активно користуються як внутрішньо переміщені особи (ВПО), так і місцеві жителі, що пережили стрес через бойові дії або втрату рідних. Наприклад, бібліотеки Київщини проводять спеціалізовані зустрічі з психотерапевтами, що надають емоційну підтримку дітям та дорослим [2, с. 64]. Також бібліотеки використовують літературні заходи, такі як читання книг, які допомагають знизити рівень тривожності. Читання спеціально підібраних творів дає змогу людям на деякий час відірватися від реальності війни, зануритися у фантастичні світи або віднайти підтримку в історіях інших людей, що пережили аналогічні труднощі. Водночас деякі бібліотеки організовують психоосвітні заходи, що допомагають усвідомити емоційний стан, зрозуміти стратегії подолання стресу і підвищити психологічну стійкість у складних умовах [2, с. 66].

З початком повномасштабного вторгнення бібліотеки стали активними учасниками волонтерського руху. Вони перетворилися на платформи для збору допомоги і громадської мобілізації. Багато бібліотек у різних регіонах України організували пункти збору гуманітарної допомоги, де мешканці могли приносити необхідні товари, такі як ліки, одяг, продукти харчування для бійців ЗСУ, а також для тих, хто постраждав від бойових дій. Бібліотеки стали місцями, де формуються волонтерські групи, які займаються поширенням інформації про гуманітарні потреби. Через соціальні мережі бібліотеки активно комунікують із громадами, мобілізуючи ресурси для підтримки армії та цивільного населення. Наприклад,

бібліотеки Одеси організували збір коштів для ЗСУ, а також проводили акції на підтримку родин військових [5].

Варто зазначити, що бібліотеки, використовуючи свої ресурси, допомагають не лише фізично, а й інтелектуально – вони надають платформи для збору коштів через онлайн-ресурси, сприяють громадським ініціативам та підтримують соціальні проекти. Наприклад, через бібліотечні сайти можна знайти інформацію про гуманітарні потреби, а також поділитися власними ініціативами або пропозиціями для допомоги.

В умовах війни однією з основних загроз є дезінформація. Російська агресія супроводжується масованими інформаційними атаками, покликаними дестабілізувати ситуацію в Україні. Бібліотеки, у свою чергу, стали важливими платформами для поширення достовірної інформації та протидії маніпуляціям. Однією з основних функцій бібліотек у цей період є інформування громадян про ситуацію на фронті, міжнародну підтримку, правові аспекти, а також допомога в поширенні правдивої інформації про військові злочини. Бібліотеки організовують інформаційні сесії, виставки книг та матеріалів, що стосуються історії війни, військових злочинів, міжнародного права, зокрема, військових конвенцій. Важливим аспектом стало створення бібліотечних онлайн-платформ для поширення перевіреної інформації про ситуацію на фронті, результати розслідувань міжнародних організацій та правозахисних груп. Це дає змогу запобігати маніпуляціям і сприяє формуванню критичного мислення серед населення, що є особливо важливим в умовах інформаційного хаосу. Використовуючи ресурси інтернету, бібліотеки поширюють офіційні повідомлення, відеоматеріали з перевірених джерел та новини від урядових та міжнародних організацій. Це допомагає викрити неправдиву інформацію та пропаганду ворога. Наприклад, бібліотеки Львова активно поширюють правдиву інформацію через свої соціальні мережі, запобігаючи поширенню фейків і дезінформації серед населення [4].

Один з важливих напрямів соціальної комунікації в бібліотеках у воєнний час – це освітні та культурні ініціативи. Враховуючи загрозу фізичній безпеці та обмеження в пересуванні, бібліотеки оперативно перейшли до онлайн-занять, вебінарів, курсів для дітей

та дорослих, що сприяли продовженню освіти та культурного розвитку. Наприклад, бібліотеки Львова запустили серію онлайн-занять для дітей на базі бібліотечних платформ, що включали навчальні програми, лекції з історії України та культури, а також творчі майстер-класи, що допомагали підтримувати моральний стан під час війни [6].

Крім того, підтримка освіти стала пріоритетним завданням для бібліотек, зокрема для внутрішньо переміщених осіб. Вони стали майданчиками для навчальних курсів та тренінгів для людей, які втратили можливість продовжити навчання у звичайних умовах. Бібліотеки в містах, що прийняли біженців, також активно підтримують навчальні програми для дорослих, зокрема курси з української мови, правових аспектів, комп'ютерних наук.

Взаємодія з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та громадами, що постраждали від війни, є ключовою функцією бібліотек у період кризових ситуацій. Бібліотеки активно працюють з переселенцями, надаючи їм інформацію про права, доступ до ресурсів і послуг. ВПО часто стикаються з труднощами в доступі до інформації, тому бібліотеки стають важливими інформаційними хабами, де люди можуть отримати актуальні відомості про правові та соціальні послуги, можливості для працевлаштування, медичну допомогу та підтримку. Зокрема, бібліотеки підтримують громади не лише на рівні інформаційної допомоги, але й через організацію культурних та освітніх заходів. Це включає і підтримку військових, які перебувають на фронті або в тилу. Бібліотеки організовують культурні акції, такі як виставки, патріотичні концерти, а також збирання коштів для потреб армії та допомогу родинам військових. Зокрема, бібліотеки міста Чернівці стали важливим місцем для збору інформації, надання гуманітарної допомоги та ресурсів для військових, а також для організації психологічної підтримки військових та їхніх родин [5].

В умовах війни, коли фізичні переміщення обмежені, бібліотеки змушені були активно розвивати цифрові платформи для комунікації. Вони стали важливими інструментами для обміну інформацією та комунікації з громадою. Бібліотеки Києва, Харкова, Львова та інших міст швидко освоїли онлайн-формати, що дало змогу підтримувати

зв'язок з користувачами через соціальні мережі, відеоконференції, електронну пошту та спеціалізовані вебсайти. Зокрема, бібліотеки стали важливими інформаційними центрами, де можна було знайти правову допомогу, інформацію про гуманітарні коридори, місця для евакуації, а також новини про ситуацію в різних регіонах України. Використання цифрових платформ для інформування стало необхідністю, що забезпечило доступ до критично важливої інформації в реальному часі. Крім того, розвиток цифрових бібліотек та е-книг дав змогу продовжити освітній процес і культурну діяльність навіть в умовах бойових дій. Вебплатформи, що надають доступ до електронних книг, дають змогу забезпечити безперервний доступ до освітніх матеріалів та культурних ресурсів для людей, що перебувають в умовах евакуації або тимчасового проживання.

Під час війни бібліотеки України стали центрами не лише для надання традиційних послуг, але й для нових інноваційних практик, спрямованих на підтримку громади, військових та внутрішньо переміщених осіб. Приклади успішних кейс-стаді з різних регіонів України демонструють здатність бібліотек адаптуватися до швидко змінюваних умов війни, створюючи нові формати роботи. Одним із таких прикладів є діяльність Центральної бібліотеки для дорослих ім. І. Франка у Львові, яка організувала пункт незламності для підтримки громадян, що переселились з інших регіонів України. У бібліотеці працювали психологи, надавались гуманітарні послуги, а також організовували культурні заходи для дітей. Бібліотека стала важливим майданчиком для збору гуманітарної допомоги та відновлення комунікацій між переселенцями і місцевими жителями [7].

Водночас у Харкові функціонує унікальна ініціатива «Бібліотека на колесах», яка надає можливість жителям прифронтових зон отримувати інформацію про ситуацію в Україні, а також доступ до книг, освітніх матеріалів, відео- та аудіоуроків. Це також дало змогу створити нові форми дистанційного навчання для дітей, чії навчальні заклади були зруйновані чи закриті. Важливою частиною цієї ініціативи стало використання мобільних платформ для навчання та організації волонтерських заходів [8].

У воєнний час важливим напрямом роботи бібліотечних установ стало партнерство з різними організаціями, що дало змогу значно

розширити спектр послуг і ресурсів для громадян, які постраждали від війни. Бібліотеки активно взаємодіють з громадськими організаціями, міжнародними фондами, медіа та військовими, що дає їм змогу не тільки надавати інформаційні послуги, а й забезпечувати гуманітарну допомогу, юридичну консультацію та психологічну підтримку. Наприклад, Національна бібліотека України для дітей співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ЮНІСЕФ та Червоний Хрест, для забезпечення внутрішньо переміщених осіб інформацією про дитяче правове забезпечення, а також проводять різноманітні програми для підтримки дітей, які пережили бойові дії [9].

Також важливим напрямом стало співробітництво бібліотек з військовими частинами для надання культурної та психологічної підтримки військовим. Наприклад, бібліотеки Харкова та Києва організували мобільні пункти для військових, де вони могли отримати книги, навчальні посібники, а також брати участь у психологічних тренінгах, що сприяють збереженню морального духу на фронті [9].

У світі, що глобалізується, соціальні мережі стали одним із основних інструментів для підтримки комунікації між бібліотеками та їхніми користувачами. В умовах війни, коли обмежений доступ до фізичних бібліотечних фондів, а багато бібліотек зазнали руйнувань, соціальні мережі стали життєво важливим інструментом для надання інформації, організації заходів та підтримки зв'язку з громадянами.

Фейсбук, інстаграм та телеграм стали основними платформами для бібліотек, що дають змогу оперативно реагувати на потреби громади та забезпечувати її актуальною інформацією. Зокрема, багато бібліотек використали соціальні мережі для організації віртуальних виставок, обговорень та лекцій. Відтак Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського активно працює через свої сторінки в соцмережах, інформуючи про всі ініціативи, що стосуються гуманітарної допомоги, правового забезпечення та заходів для підтримки морального духу серед громадян та військових користувачами [10, с. 45].

Іншим важливим аспектом стало використання соціальних мереж для популяризації читання та підтримки освіти під час війни.

Бібліотеки активно проводять онлайн-конкурси, майстер-класи та книжкові клуби, що дає змогу залучати навіть тих користувачів, які перебувають у віддалених або небезпечних районах. Наприклад, бібліотеки Львова та Києва організували серію онлайн-зустрічей для обговорення літературних творів, що мають терапевтичний ефект, а також проводять вебінари з питань збереження психічного здоров'я в умовах війни, використовуючи соціальні мережі для прямого зв'язку з користувачами [11, с. 28].

Після завершення активних бойових дій одним із ключових завдань для бібліотек стане відновлення інфраструктури. Руйнування бібліотечних приміщень, знищення бібліотечних фондів та інформаційних ресурсів під час війни поставили серйозний виклик перед культурною сферою України. У післявоєнний період важливо буде провести не лише відновлення фізичної інфраструктури бібліотек, але й створення нових умов для роботи у постконфліктному середовищі.

Програма відновлення бібліотек має охоплювати кілька важливих аспектів. По-перше, необхідно створити нові робочі простори, які відповідають сучасним вимогам, включаючи доступність для людей з інвалідністю, інтеграцію новітніх технологій, облаштування креативних просторів для освіти, культурних заходів та волонтерської діяльності. По-друге, необхідно відновити доступ до електронних баз даних та цифрових ресурсів, які були втрачені в умовах війни. Важливим аспектом стане також гарантування безпеки бібліотек і фондів, що включає їхню охорону від можливих руйнувань або крадіжок у майбутньому. У цьому контексті важливими є ініціативи з боку державних та міжнародних організацій, спрямовані на фінансування відновлення бібліотечної інфраструктури, у т. ч. через гранти та спільні проекти з європейськими та міжнародними партнерами [12, с. 31].

Після завершення війни бібліотеки можуть значно розширити свої функції, щоб задовольнити нові потреби суспільства. Одним із головних завдань буде не тільки відновлення традиційних бібліотечних послуг, а й розвиток нових форм роботи, спрямованих на підтримку соціальної стабільності та відновлення психоемоційного стану громадян. Це може включати:

– психологічну підтримку та соціальну адаптацію: організація тренінгів, груп підтримки, психологічних консультацій для людей, які пережили наслідки війни. Бібліотеки можуть стати центрами для реабілітації та інтеграції осіб, що постраждали від бойових дій або втратили близьких;

– освітні програми для відновлення та розвитку суспільства: включаючи курси з правової освіти, соціальних питань, бізнес-освіти, підтримки малого та середнього бізнесу, а також програми для дітей та молоді, що втратили доступ до традиційної освіти через руйнування навчальних закладів;

– гуманітарна допомога та волонтерські ініціативи: бібліотеки здатні стати місцями для організації волонтерських заходів, збору допомоги, організації харчування, медичних консультацій, а також для координації діяльності благодійних організацій.

Ці нові функції сприятимуть не лише відновленню соціальної структури, а й розвитку демократичних цінностей, зміцненню громадянського суспільства після війни [13, с. 99].

Ще одним важливим завданням для бібліотек після війни стане формування колективної пам'яті, оскільки вони можуть стати основними осередками для збереження пам'яті про події війни, боротьбу за незалежність та культурний спротив. В умовах після-воєнного відновлення бібліотеки повинні активно працювати над документуванням та збереженням історії цього періоду для майбутніх поколінь. Це включатиме створення та підтримку колекцій усних історій та документів, що висвітлюють досвід переселенців, військових, волонтерів та мирного населення, яке стало свідком або учасником бойових дій. Бібліотеки можуть організувати виставки пам'яті, бібліографічні та документальні проекти, а також проводити дослідження в галузі історії війни. Особливо важливим є збереження культурної спадщини, яка може бути знищена або втрачена в результаті бойових дій. Слід наголосити на створенні національної бази даних про культурні пам'ятки, що постраждали внаслідок війни, а також на відновленні книг, творів мистецтва та інших культурних об'єктів, що мають історичну та культурну цінність. Бібліотеки також можуть стати осередками культурного спротиву, підтримуючи та популяризуючи українську культуру, літературу, мистецтво

через організацію виставок, презентацій, лекцій, та публікацій, що сприятимуть відновленню культурної ідентичності нацією після пережитих випробувань війною [14].

Не менш важливим напрямом для бібліотек стане їхня інтеграція у європейський простір інформаційних послуг. Оскільки Україна прагне отримати членство у Європейському Союзі, бібліотеки мають можливість стати важливими складовими частинами європейського культурного та інформаційного простору. Це може включати:

- співпрацю з європейськими бібліотеками: обмін бібліографічними та архівними даними, участь у спільних міжнародних бібліотечних проєктах;

- створення спільних платформ для обміну досвідом (бібліотеки можуть співпрацювати з європейськими партнерами в галузі наукових досліджень, освіти та культурного розвитку, створюючи міжнаціональні онлайн-платформи для навчання, культурних заходів та освітніх ініціатив);

- доступ до європейських грантів та ресурсів (бібліотеки можуть брати участь у фінансованих Європейським Союзом програмах для розвитку інфраструктури та впровадження інноваційних технологій у свою діяльність).

Це також може включати підвищення кваліфікації бібліотекарів через програми стажувань у Європі, доступ до новітніх досліджень у галузі інформаційних технологій та інноваційних бібліотечних практик, що дасть змогу бібліотекам модернізувати свої послуги і стати частиною європейського інформаційного середовища [14].

Висновки. Бібліотеки України відіграють важливу роль у підтримці та розвитку соціальних комунікацій у кризові часи. Вони стали не лише центрами інформації, а й платформами для підтримки суспільства в умовах війни. У цей період бібліотеки виконують функції збереження, інформування та підтримки, що включає надання достовірної інформації, психологічної допомоги, організацію культурних та освітніх ініціатив.

Зокрема, бібліотеки стали важливими осередками для психоемоційної підтримки населення, здійснюючи консультації та організовуючи групи підтримки для постраждалих від війни. Вони також активно співпрацюють з громадськими організаціями та міжна-

родними фондами для забезпечення гуманітарної допомоги та волонтерських ініціатив. Це підтверджує їх роль не лише в освітніх, а й у соціальних комунікаціях, де бібліотеки є каталізаторами позитивних змін у кризовій ситуації.

Бібліотеки також активно підтримують протидію дезінформації, надаючи громадянам доступ до перевіреної інформації, а також сприяючи розвитку критичного мислення через освітні програми. Зокрема, важливим аспектом їхньої роботи є розвиток цифрових платформ для комунікації, що дає змогу забезпечити доступ до послуг навіть у віддалених або небезпечних регіонах.

Отже, українські бібліотеки стали не просто місцями для пошуку інформації, а активними учасниками соціальних процесів, що сприяють підтримці морального духу нації та формуванню стійкості в умовах війни.

Під час війни бібліотеки відіграють критично важливу роль у збереженні національної культурної спадщини, підтримці освітнього процесу та забезпеченні інформаційних потреб громадян. Вони стали важливими інститутами для збереження національної ідентичності та культурного спротиву, створюючи та зберігаючи матеріали, що відображають реалії війни, історію та досвід українського народу.

Збереження та підтримка бібліотечної системи в умовах війни є надзвичайно важливими для національної стійкості України. Це не лише забезпечує доступ до знань, а й допомагає зберегти колективну пам'ять про події війни, що стане основою для майбутнього суспільного розвитку. Відновлення зруйнованих бібліотек та відновлення їхніх функцій після завершення війни сприятиме не лише культурному відродженню країни, а й посиленню соціальних зв'язків між різними регіонами та громадами.

Підтримка бібліотечної системи також має стратегічне значення для європейської інтеграції України, оскільки бібліотеки можуть стати важливими центрами для інтеграції до європейського інформаційного простору. Співпраця з міжнародними партнерами, участь у європейських проєктах сприятиме модернізації бібліотечної інфраструктури, розвитку інноваційних технологій у бібліотечній справі та обміну досвідом.

Таким чином, бібліотеки є важливим чинником національної стійкості, і їхня підтримка в умовах війни та післявоєнного відновлення стане необхідною умовою для збереження та розвитку національної культури, освіти та громадянського суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Рибальська А. Коворкінг та «пункт незламності»: оновлені функції бібліотек Київщини під час війни. *Суспільне Новини*. 2023. 6 жовт. URL: <https://suspilne.media/kyiv/588523-kovorking-ta-punkt-nezlamnosti-onovleni-funkcii-bibliotek-kiivsini-pid-cas-vijni/> (дата звернення: 24.04.2025).

2. Потіха А. Діяльність бібліотек України в умовах російської воєнної агресії. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С. 55–73. <https://doi.org/10.15407/nr.64.055>

3. Дистанційні бібліотечні послуги в умовах воєнного стану – важлива складова сучасного обслуговування користувачів. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. 2022. 19 серп. URL: <https://www.nbuv.gov.ua/node/5953> (дата звернення: 25.04.2025).

4. Бібліотеки як центри боротьби на інформаційному фронті, –Люсьєна Шум. *ОР.ua*. 2022. 30 верес. URL: <https://or.ua/news/osvita-v-ukraini/biblioteki-yak-centri-borotbi-na-informaciynomu-fronti---lyus-na-shum> (дата звернення: 25.04.2025).

5. Тітова Н. Робота бібліотекарів Дніпропетровщини в умовах російсько-української війни. *Українська бібліотечна асоціація*. 2022. 9 трав. URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5017-robota-bibliotekariv-dnipropetrovshchyny-v-umovakh-rosiisko-ukrainskoi-viiny> (дата звернення: 24.04.2025).

6. Бабич М. Бібліотеки як платформи для розвитку освіти під час війни. *Літературна Україна*. 2023. № 3. С. 12–15.

7. Робота публічних бібліотек під час війни. Дайджест. *Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих*. 2023. URL: <https://lukl.kyiv.ua/wp-content/uploads/2015/08/Дайджест-Робота-пуб.-бібл.-під-час-війни.pdf> (дата звернення: 23.04.2025).

8. Кухар Л. Бібліотеки як платформи для розвитку волонтерства

в умовах війни. *Бібліотечні інформаційні технології*. 2023. Вип. 2. С. 23–35.

9. Лагута Л. Бібліотеки для ЗСУ. *Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого*. 2023. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=8709> (дата звернення: 24.04.2025).

10. Биркович Т. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 42–48. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293970>

11. Беззуб І. Бібліотеки України як осередки підтримки громадського здоров'я в реаліях війни. *Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 8 листоп. 2023 р., Київ / М-во культури та інформ. політики України, редкол.: А. Скорохатова та інші. 2023. С. 24–33.

12. Сергієнко О. Відновлення бібліотечної інфраструктури в Україні після війни. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 1. С. 25–37.

13. Капустянська Н. Інформаційно-бібліотечна робота у період війни і повоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 3. С. 97–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2023_3_11 (дата звернення: 29.04.2025).

14. Бруй О., Сербін О. Бачення майбутнього українських бібліотек для післявоєнного відновлення, розвитку людського капіталу та економічно сильної і демократичної України. *Українська бібліотечна асоціація. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. 2024. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/ULA%20Statement%2030%2009%202024.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

References

1. Rybalska, A. (2023, October 6). Kovorkinh ta “punkt nezlamnosti”: onovleni funktsii bibliotek Kyivshchyny pid chas viiny. *Suspilne Novyny* [in Ukrainian]. Retrieved April 24, 2025, from <https://suspilne.media/kyiv/588523-kovorking-ta-punkt-nezlamnosti-onovleni-funkcii-bibliotek-kiivsini-pid-cas-vijni/>.

2. Potikha, A. (2022). Activities of Ukrainian Libraries in the Conditions of Russian Military Aggression. *Transactions of V. I.*

Vernadsky National Library of Ukraine, 64, 55-73 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.64.055>

3. Dystantsiini bibliotechni posluhy v umovakh voiennoho stanu – vazhlyva skladova suchasnoho obsluhovuvannia korystuvachiv. (2022, August 19). *Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – V. I. Vernadsky National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved April 25, 2025, from <https://www.nbu.gov.ua/node/5953>

4. Biblioteky yak tsentry borotby na informatsiinomu fronti, - Liusiena Shum. (2022, September 22). *OP.ua*. [in Ukrainian]. Retrieved April 25, 2025, from <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/biblioteki-yak-centri-borotbi-na-informaciyному-fronti---lyus-na-shum>.

5. Titova, N. (2022, May 9). Robota bibliotekariv Dnipropetrovshchyny v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. *Ukrainska bibliotechna asotsiatsiia* [in Ukrainian]. Retrieved April 24, 2025, from <https://ula.org.ua/novynyta-podii/novyny/5017-robota-bibliotekariv-dnipropetrovshchyny-v-umovakh-rosiisko-ukrainskoi-viiny>.

6. Babych, M. (2023). Biblioteky yak platformy dlia rozvytku osvity pid chas viiny. *Literaturna Ukraina – Literature Ukraine*, 3, 12-15 [in Ukrainian].

7. Robota publichnykh bibliotek pid chas viiny. Daidzhest. (2023). *Publichna biblioteka imeni Lesi Ukrainky dlia doroslykh – Lesya Ukrainka Public Library for Adults in Kyiv* [in Ukrainian]. Retrieved April 23, 2025, from <https://lukl.kyiv.ua/wp-content/uploads/2015/08/Дайджест-Робота-пуб.-бібл.-під-час-війни.pdf>.

8. Kukhar, L. (2023). Biblioteky yak platformy dlia rozvytku volonterstva v umovakh viiny. *Bibliotechni informatsiini tekhnologii – Library Information Technologies*, 2, 23-35 [in Ukrainian].

9. Lahuta, L. (2024, January 16). Biblioteky dlia ZSU. *Natsionalna biblioteka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho – Yaroslav the Wise National library of Ukraine*. [in Ukrainian]. Retrieved April 24, 2025, from <https://oth.nlu.org.ua/?p=8709>.

10. Byrkovych, T., Vilchynska I. (2023). Information and communication activities of libraries of Ukraine during the war. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 42-48 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293970>

11. Bezzub, I. (2023). Biblioteky Ukrainy yak osередky pidtrymky

hromadskoho zdorovia v realiiakh viiny. *Library. People. War. Losses and achievements. Proceedings of All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, 8 November 2023* (pp. 24-33). Kyiv [in Ukrainian].

12. Serhienko, O. (2023). Vidnovlennia bibliotechnoi infrastruktury v Ukraini pislia viiny. *Bibliotechnyi visnyk – Library Journal, 1*, 25-37 [in Ukrainian].

13. Kapustianska, N. (2023). Informatsiino-bibliotechna robota u period viiny i povoiennoho vidnovlennia: vyklyky i vidpovidi. *Bibliotechnyi visnyk – Library Journal, 3*, 97-100 [in Ukrainian]. Retrieved April 29, 2025, from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2023_3_11

14. Brui O., & Serbin O. (2024, September 30). Bachennia maibutnoho ukrainskykh bibliotek dlia pisliavoiennoho vidnovlennia, rozvytku liudskoho kapitalu ta ekonomichno sylnoi i demokratychnoi Ukrainy [Vision of the future of Ukrainian libraries for post-war reconstruction, human capital development, and for economically strong and democratic Ukraine. *Ukrainska bibliotechna asotsiatsiia. Natsionalna biblioteka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho – Ukrainian Library Association. Yaroslav the Wise National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved April 30, 2025, from file:///C:/Users/Admin/Downloads/ULA%20Statement%2030%2009%202024.pdf

Стаття надійшла до редакції 06.05.2025.

Olena Aulina,

PhD (Political Sciences), Senior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: elena_aulina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7988-4974>

The Role of National Libraries as Centres of Social Communication in the Context of the Russian-Ukrainian War

The article examines the specifics of library and information activities during the Russian-Ukrainian war. The author argues that the role of libraries in social communications in the context of the Russian-Ukrainian war is extremely important, and proves that libraries in times of crisis perform not only traditional functions, but also adapt to new realities, becoming active participants in maintaining the morale of the nation, in the fight against disinformation, and in the preservation of cultural heritage. The post-war restoration of

the library infrastructure and expansion of its functions, in particular through digitalisation and cooperation with international partners, will ensure not only the restoration of national resilience, but also Ukraine's integration into the European information space. Ukrainian libraries have become not just places to search for information, but active participants in social processes that contribute to maintaining the moral of the nation and building resilience in wartime. The article proposes measures to restore the library infrastructure in the post-war period. The preservation and support of the library system during wartime is extremely important for Ukraine's national resilience. This not only provides access to knowledge, but also helps preserve the collective memory of the war, which will form the basis for future social development. Rebuilding destroyed libraries and restoring their functions after the war will not only contribute to the cultural revival of the country, but also will strengthen social ties between different regions and communities. Based on the research objectives, the system-functional analysis and system-targeted approach were used. In accordance with the objectives of the study, a set of general scientific and special research methods was used. The method of analysis and synthesis, content analysis, comparative and historical method, case method and method of system analysis were applied as well.

Keywords: library centres, social communications, library infrastructure, case study.